

УДК 378

АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

Самусь Т.В.

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

У статті розглянуто різні підходи до класифікації умов педагогічної діяльності. Акцентовано на умовах, що сприяють ефективності формування здоров'язбережувальних компетенцій. Охарактеризовано умови формування здоров'язбережувальних компетенцій майбутніх інженерів-педагогів відповідно до запропонованої класифікації.

Ключові слова: педагогічна діяльність, умови формування здоров'язбережувальних компетенцій, майбутній інженер-педагог.

Постановка проблеми. Проблема охорони та зміцнення здоров'я студентів є найбільш актуальною проблемою держави на сучасному етапі розвитку суспільства. Вирішальна роль у проведенні профілактичних заходів, формуванні здоров'язбережувальних компетенцій та потреби в здоровому способі життя (ЗСЖ) студентів належить освітнім установам країни. Освіта, компетенції і здоровий спосіб життя повинні домінувати серед важливих чинників створення безпечного життя кожної людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях вітчизняних і зарубіжних науковців значну увагу приділено проблемам збереження та формування культури здоров'я молоді. Ці питання відображено в наукових роботах і публікаціях І.І. Брехмана, С. Г. Добротворської, В.Т. Кудрявцева, В.Ф. Сазонова, В.О. Бушуєва, В.М. Дільмана, В.П. Казначеева, П.Г. Царфіса, Л.Г. Качана, С. А. Костюніна, А.М. Єгоричева, Є.Н. Вайнера, М.Ф. Сікача, І.Л. Левіна, Н.Г. Коновалова та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Виникнення даної проблеми пов'язано перш за все з необхідністю формування здоров'язбережувальних компетенцій майбутніх інженерів-педагогів на основі розробленої моделі і науково обґрунтованої педагогічної технології оздоровлення студентів в умовах вищого навчального закладу (ВНЗ).

Метою статті є висвітлення внутрішніх (педагогічних) умов формування здоров'язбережувальних компетенцій у майбутніх інженерів-педагогів, до яких належать соціально-педагогічні; організаційно-педагогічні та створення здоров'язбережувального освітнього простору.

Виклад основного матеріалу. З точки зору змісту і технології не кожна педагогічна діяльність забезпечує досягнення позитивних результатів в освіті особистості. Найкращих результатів можна досягти тільки тоді, коли для цього створені оптимальні умови. На думку В.С. Леднева, «... людині в період свого становлення повинні бути створені певні умови, що забезпечують всебічний розвиток усіх сторін її особи з урахуванням генетичної і соціальної програм» [1, с. 128].

Аналіз досліджень великої кількості закономірностей, що формують спосіб життя і здоров'я людини, особливо студента, вкотре доводить важливе значення психолого-педагогічних (тобто керованих з позиції системи освіти) умов.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови умови визначаються як «необхідні обставини, особливості реальної дійсності, які уможливають здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяють чомусь» [2, с. 1295].

Під педагогічними умовами Н.Ю. Посталюк розу-

міє педагогічні обставини, які супутні фактору, що сприяють або протидіють прояву педагогічних закономірностей, обумовлених дією фактора [3, с. 74].

У контексті нашого дослідження педагогічні умови – це сукупність заходів педагогічного процесу, які, з одного боку, забезпечують досягнення студентами необхідного рівня сформованості здоров'язбережувальних компетенцій, а з іншого – сприяють підвищенню ефективності цього процесу.

У педагогічній і психологічній літературі існують різні підходи до класифікації умов педагогічної діяльності. Зокрема, В.І. Смирнов розмежовує педагогічні умови на об'єктивні і суб'єктивні. До суб'єктивних умов автор відносить наявність у суб'єкта діяльності вираженої потреби і стійких мотивів її здійснення, визнання мети і програми діяльності, досвід організації і здійснення діяльності – теоретична підготовленість, сформованість умінь і навичок планування, виконання практичних дій і операцій; відповідність змісту і характеру діяльності індивідуальним особливостям суб'єкта; емоційно-психологічний і фізичний стан суб'єкта діяльності. До числа ресурсних умов відносяться:

- матеріально-технічне забезпечення діяльності: інструменти, пристосування, матеріали, організація робочого місця;
- інформаційне забезпечення діяльності;
- кадрове забезпечення діяльності: компетентні керівники і організатори, співвиконавці, виконавці.

На наш погляд, вищевказані класифікації педагогічних умов є достатньо ґрунтовними та деталізованими і, отже, можуть бути використані для аналізу різних видів педагогічної діяльності, зокрема щодо формування здоров'язбережувальних компетенцій.

Т.М. Васюткіною виділені такі групи організаційно-педагогічних умов ефективності впровадження здоров'язбережувальних освітніх технологій у навчальний процес школи: соціально-педагогічні (облік соціального статусу учня для особистісно-орієнтованого підходу до навчання), медико-педагогічні (які включають саногенетичний моніторинг), санітарно-гігієнічні та організаційні [4]. До організаційно-педагогічних умов формування здорового способу життя школярів Н.К. Іванова відносить: аксіологізація знань про здоров'я через валеологізацію навчальних програм; посилення соціально-психологічної служби в освітніх установах; використання показників здоров'я в системі моніторингу діяльності освітніх установ; удосконалення роботи з батьками та педагогами з формування здорового способу життя (ЗСЖ); удосконалення системи додаткової освіти для створення виховного здоров'язбережувального середовища; інтеграція різних інститутів і служб у формуванні ЗСЖ [5].

Д.Є. Вороніним досліджено формування здоров'язберігаючої компетентності студентів ви-

цих навчальних закладів. Автором доведено ефективність впровадження в навчальний процес таких умов, як введення в освітню програму наскрізної здоров'язберігаючої складової в лекційних курсах з теорії та історії педагогіки, теорії й методики фізичного виховання [6, с. 25].

Умовами реалізації ідей здоров'язбережувальної педагогіки вважаємо внесення відповідних змін до навчальних планів і програм; особистісно-орієнтований підхід у викладанні; організація цілеспрямованої позакласної роботи. Окрім цього, можемо визначити низку додаткових умов, необхідних для реалізації освітніми установами функції збереження і зміцнення здоров'я. До них відносяться: вивчення факторів ризику захворюваності, здоров'я студентів; дослідження потреб молодшої людини, залучення студентів до процесу здоров'язбереження, соціально-педагогічна робота з усунення факторів ризику. Важливим є також дослідження впливу педагогічного процесу на здоров'я, розробка відповідних програм і рекомендацій, використання засобів оптимізації в навчальному процесі. Необхідно створювати сприятливі умови навчально-виховного процесу (гігієнічні і психологічні), використання комплексного підходу в здоров'язбережувальній діяльності, впровадження профілактичних, фізкультурно-оздоровчих і реабілітаційних заходів.

Підсумовуючи вищевикладене, ми з'ясували передумови, що сприяють ефективності формування здоров'язбережувальних компетенцій майбутніх інженерів-педагогів, які можна розглядати як умови:

- умови, пов'язані з розвитком особистості студента: професійно-педагогічна спрямованість, професійна самосвідомість, вольові якості тощо;
- умови, зумовлені особливостями навчально-пізнавальної діяльності студентів: участь у науково-дослідній роботі з циклу психолого-педагогічних дисциплін, педагогічна самоосвіта і т. д.;
- умови, пов'язані з організацією навчально-виховного процесу в системі загальнопедагогічної підготовки студентів в університеті, тобто ресурсне забезпечення педагогічного процесу.

Також до педагогічних умов формування здоров'язбережувальних компетенцій студентів педагогічного вишу можна віднести навчання, яке моделює процес орієнтації студентів на ЗСЖ; особистісне ставлення і оцінка студентами власних дій і вчинків; оволодіння студентами досвідом форму-

вання ЗСЖ; використання проблемних ситуацій.

Отже, можемо стверджувати, що формування культури здоров'я майбутніх інженерів-педагогів має будуватися з урахуванням основних компонентів професійної діяльності (практико-орієнтованого, практичного та особистісно-креативного), що передбачає оптимальне поєднання теоретичного, практичного, методичного видів навчальної діяльності та педагогічної практики.

Педагогічні умови, пов'язані з предметом нашого дослідження, визначаються нами як сукупність взаємопов'язаних багаторівневих впливів, що забезпечують сформованість здоров'язбережувальних компетенцій майбутніх інженерів-педагогів, а також мінімізацію негативного впливу освітнього процесу на здоров'я студента.

Досліджуючи умови формування у майбутніх інженерів-педагогів здоров'язбережувальних компетенцій, перш за все ми враховували багатомірність освітнього простору, що включає міждержавний, державний та регіональний рівні, а також непрямий інформаційний (ЗМІ, церква, мистецтво) і прямий виховний (сім'я, однолітки, педагоги) впливи.

На підставі даних літературних джерел та власних досліджень нами проведено систематизацію умов, за яких формування у майбутніх інженерів-педагогів здоров'язбережувальних компетенцій може бути ефективним (табл. 1). Ми відзначили дві основні групи умов: зовнішні і внутрішні.

Необхідно зауважити, що підстави для класифікації педагогічних умов можуть бути різні. За основу нами взято місце певної групи умов по відношенню до вишівської педагогічної системи з формування здоров'язбережувальних компетенцій. Умови, що діють «над» даною системою або паралельно їй, віднесені нами до розряду зовнішніх. Умови, які безпосередньо забезпечують навчальний процес, визначені як внутрішні. Безумовно, розроблена нами класифікація має деяку умовність, однак вона дозволяє більш чітко позначити шляхи здійснення ефективного формування здоров'язбережувальних компетенцій у майбутніх інженерів-педагогів.

До зовнішніх умов належать суспільно-політичні; нормативно-правові; матеріально-технічні; санітарно-гігієнічні та кадрові умови. Внутрішні умови включають: соціально-педагогічні, організаційно-педагогічні та створення здоров'язбережувального освітнього простору.

Таблиця 1

Класифікація умов формування здоров'язбережувальних компетенцій у майбутніх інженерів-педагогів

Характеристика умов		
Група	Назва	Зміст
1. Зовнішні	суспільно-політичні	забезпечення визнання необхідності формування здоров'язбережувальних компетенцій у студентів
	нормативно-правові	забезпечення нормативної основи формування здоров'язбережувальних компетенцій у студентів
	матеріально-технічні	забезпечення матеріально-технічної бази формування здоров'язбережувальних компетенцій у студентів
	санітарно-гігієнічні	забезпечення санітарних норм і правил
	кадрові	забезпечення компетентності психолого-педагогічної служби в області формування здоров'язбережувальних компетенцій у студентів
2. Внутрішні	соціально-педагогічні	соціально-педагогічний супровід формування здоров'язбережувальних компетенцій у студентів
	організаційно-педагогічні	забезпечення комплексної системи формування здоров'язбережувальних компетенцій у студентів
	створення здоров'язбережувального освітнього простору	забезпечення екологічного, емоційно-поведінкового, вербального, культурологічного здоров'язбережувальних підпросторів у ВНЗ

Зовнішні умови створюють макро- і мікросоціалну базу для здійснення процесу формування здоров'язбережувальних компетенцій у майбутніх інженерів-педагогів. Суспільно-політичні умови передбачають наявність державної політики, соціального замовлення, суспільної потреби і визнання здоров'ятворчої роботи в системі освіти. Нормативно-правові умови забезпечують розробку законодавчої та нормативної бази з питань охорони здоров'я в освітніх установах. До матеріально-технічних умов відносять стан матеріально-технічної бази освітньої установи, забезпеченість освітнього процесу засобами навчання у сфері формування ЗСЖ. Вищий навчальний заклад має бути оснащений сучасним матеріально-технічним обладнанням, що відповідатимуть світовим

стандартам. Процес навчання у виші необхідно здійснювати з дотриманням санітарно-гігієнічних норм і правил, обов'язковим раціональним харчуванням студентів в їдальнях навчальних закладів. Кадрове забезпечення передбачає наявність системи безперервної освіти викладачів в області здоров'язбережувальних освітніх технологій.

Висновки і пропозиції. Отже, дотримання зовнішніх і внутрішніх умов формування здоров'язбережувальних компетенцій у майбутніх інженерів-педагогів становить основу продуктивної роботи з формування здорового способу життя студентів. Перераховані й проаналізовані нами чинники є обов'язковими вимогами до змісту та організації педагогічного процесу, відображають його внутрішні закономірності і протиріччя.

Список літератури:

1. Леднев В.С. Содержание образования: сущность, структура, перспективы / В.С. Леднев // М.: Высш. школа, 1991. – 223 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [авт. – уклад. Бусел В.]. – К.; Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.
3. Посталюк Н.Ю. Творческий стиль деятельности: педагогический аспект / Н.Ю. Посталюк // Казань: Казанский ун-т, 1989. – 205 с.
4. Васюткина Т.Н. Педагогические условия внедрения здоровьесберегающих образовательных технологий в учебно – воспитательный процесс школы // Автореф. дисс. ... к.п.н. – Москва, 2003. – 24 с.
5. Иванова Н.К. Организационно-педагогические условия здорового образа жизни школьников // Автореф. дисс. ... к.п.н. – Самара, 2000. – 24 с.
6. Воронін Д.С. Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. за ред. Єрмакова С. С. – Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2006. – № 2. – С. 25-28.

Самусь Т.В.

Глуховский национальный педагогический университет имени Александра Довженко

АНАЛИЗ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВЬЕСОХРАНЯЮЩИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ-ПЕДАГОГОВ

Аннотация

В статье рассмотрены различные подходы к классификации условий педагогической деятельности. Сделан акцент на условия, способствующие эффективности формирования здоровьесохраняющих компетенций. Охарактеризованы условия формирования здоровьесохраняющих компетенций будущих инженеров-педагогов в соответствии с предложенной классификацией.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, условия формирования здоровьесохраняющих компетенций, будущий инженер-педагог.

Samus' T.V.

Gluhovskij National Pedagogical University named after Alexander Dovzhenko

PEDAGOGICAL CONDITIONS ANALYSIS OF HEALTH-CARE COMPETENCES OF FUTURE ENGINEERS AND TEACHERS

Summary

There are various approaches to the classification of pedagogical activity conditions discussed in the article. The conditions promoting efficiency of formation of the health-care competences are revealed. Formation conditions of the health-care competences of future engineers-teachers according to the offered classification are characterized.

Keywords: teaching activity, conditions of formation health-care competencies future engineer and teacher.